

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 11/2002 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 28 kap. strafflagen samt av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 6 februari 2002 en proposition med förslag till lag om ändring av 28 kap. strafflagen samt av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen (RP 240/2001 rd) till lagutskottet för beredning.

Lagmotioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande lagmotioner

- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 28 kap. 1 och 2 § strafflagen (LM 98/1999 rd — Raija Vahasalo /saml), som remitterades till utskottet den 21 oktober 1999,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 28 kap. 7 § strafflagen (LM 129/1999 rd — Timo Seppälä /saml m.fl.), som remitterades till utskottet den 21 oktober 1999,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 28 kap. 7 § strafflagen (LM 25/2000 rd — Pertti Hemmilä /saml m.fl.), som remitterades till utskottet den 6 april 2000,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 28 kap. strafflagen (LM 26/2000 rd —

Mauri Salo /cent m.fl.), som remitterades till utskottet den 6 april 2000,

- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 28 kap. 7 § strafflagen (LM 35/2000 rd — Raija Vahasalo /saml m.fl.), som remitterades till utskottet den 6 april 2000 och
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 28 kap. strafflagen (LM 112/2001 rd — Sulo Aittoniemi /alk), som remitterades till utskottet den 17 oktober 2001.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsdirektör Jan Törnqvist och juris kandidat, forskare Viljo Hahto, justitieministeriet
- polisöverinspektör Jouni Vätkki, inrikesministeriet
- statsåklagare Leena Metsäpelto, Riksåklagarämbetet
- ledande häradåklagare Matti Tolvanen, Åklagarämbetet i Joensuu härad
- specialforskare Ari Huhtinen, Trafikförsäkringscentralen
- professor Pekka Koskinen
- professor Raimo Lahti.

PROPOSITIONEN OCH LAGMOTIONERNA

Propositionen

Regeringen föreslår tre nya brottsrekvisit med rubriceringarna bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel samt grov och lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel. För bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel döms enligt förslaget den som olovligt tar i bruk ett motordrivet fortskaffningsmedel som tillhör någon annan. Straffet för bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel föreslås vara böter eller fängelse i högst ett år sex månader.

Definitionerna av den grova och den lindriga gärningsformen motsvarar i stor utsträckning rekvisiten för grovt och lindrigt olovligt brukande. När det gäller den grova gärningsformen kan frågan om betydande skada eller olägenhet har orsakats dock också bedömas objektivt och inte bara med beaktande av den drabbades förhållanden. För grov bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel kan dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. För lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel kan dömas till böter.

Det föreslås att tvångsmedelslagen ändras så att bestämmelserna om den allmänna rätten att gripa och om kroppsvisitation också skall tillämpas när det brott som misstanken gäller är lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

Lagmotionerna

I lagmotion LM 98/1999 rd föreslås en sådan ändring av 28 kap. 1 och 2 § strafflagen att för olovligt brukande av motorfordon skall dömas till straff som för stöld eller grov stöld.

I lagmotion LM 129/1999 rd och LM 35/2000 rd föreslås en sådan ändring i 28 kap. 7 § strafflagen att för olovligt brukande av motorfordon skall dömas till straff som för stöld eller grov stöld. I lagmotion LM 25/2000 rd föreslås en sådan ändring av 28 kap. 7 § strafflagen att endast för sådant olovligt brukande av någon annans egendom som sker utan besittningstagande skall dömas till straff som för olovligt brukande. Om egendomen i samband med olovligt brukande tas i besittning skall för gärningen dömas till straff som för stöld. I lagmotion LM 26/2000 rd föreslås en ny 7 a § i 28 kap. strafflagen om olovligt brukande. I lagmotion LM 112/2001 rd föreslås ett nytt 2 mom. i 28 kap. 7 § strafflagen enligt vilken för olovligt brukande av motorfordon skall dömas till straff som för bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Utgångspunkterna

Lagutskottet begärde den 30 augusti 2000 ett yttrande från justitieministeriet om lagmotionerna LM 25/2000 rd, LM 26/2000 rd och LM 35/2000 rd som är undertecknade av över hundra riksdagsledamöter. Ministeriet meddelade i sitt utlåtande den 30 januari 2001 att det inleder beredningen av en ny bestämmelse om motorfordon som skall tillämpas på gärningar för vilka enligt

gällande lag döms till straff som för olovligt brukande. Det aktuella förslaget lämnades av regeringen som ett resultat av denna beredning. Utskottet tillstyrker lagförslagen med följande anmärkningar och ändringsförslag.

I motiveringen till förslaget framställs uppgifter om olovligt brukande av motorfordon och stölder av motorfordon samt om straffpraxis. De statistiska uppgifterna om fordonsbrott som kommit till polisens kännedom ger en mycket realistisk bild av det verkliga antalet brott efter-

som den dolda brottsligheten är mycket liten när det gäller fordonsbrott. I praktiken anmäls alla fordonsbrott till polisen med tanke på försäkringsersättningen.

Antalet fordonsbrott (stöld SL 28:1—3 § och olovligt brukande SL 28:7—9 §) har varierat klart under de senaste fem åren då de har statistikförts. T.ex. 1991 begicks totalt 22 237 sådana brott och 1995 var siffran 19 772. Det förefaller, enligt utskottet, som om antalet brott nådde sin kulmen 1999 då antalet fordonsbrott var 29 611. Under slutet av årtiondet verkar denna ökning ha avstannat. Antalet fall av olovligt brukande och grovt olovligt brukande av motorfordon ökade fortfarande från 1998 till 1999, men därefter har utvecklingen vänt nedåt. Antalet fordonsbrott minskade med ca 11 % år 2000, vilket betyder att det understeg nivån 1998, och under den första hälften av 2001 var minskningen hela 24 % jämfört med situationen 2000. I relation till motorfordonsbeståndet har utvecklingen av antalet fordonsbrott varit överensstämmande med brottens absoluta mängd. Efter mitten av 1990-talet ökade antalet fordonsbrott snabbare än bilbeståndet. Sedan 1999 har antalet i relation minskat. Olovligt brukande av motorfordon är typisk ungdomsbrottslighet. Enligt uppgifter från slutet av det föregående årtiondet var en tredjedel av dem som misstänktes för olovligt brukande under 18 år och hälften under 20 år. Dessutom framgår det av motiveringen till förslaget att ca 80 % av dem som gjort sig skyldiga till fordonsbrott har anteckningar om narkotikabrott i straffregistret. Utskottet finner det beklagligt att det inte finns tillförlitliga uppgifter om straffnivån på brott som riktar sig mot motorfordon. I motiveringen ges i stora drag en bild av straff fördelningen utifrån kombinerad statistik och tillgängliga separata utredningar. Utskottet menar att detaljerade uppgifter skulle vara intressanta eftersom det föreslås betydande ändringar i straffskalorna.

Bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel

I den första fasen av totalreformen av strafflagen 1991 ströks den särskilda bestämmelsen om olovligt brukande av motorfordon. För olovligt

brukande och tillgrepp av motorfordon döms till straff enligt 28 kap. 7—9 § strafflagen om olovligt brukande.

Regeringen föreslår nya 9 a—9 c § i 28 kap. strafflagen om bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel. I bestämmelsen förutsätts att gärningsmannen förutom att göra sig skyldig till olovligt brukande också har tagit fortskaffningsmedlet i sin besittning olovligen. För enbart olovligt brukande av motordrivets fortskaffningsmedel skall straff fortfarande dömas enligt paragraferna om olovligt brukande. Om gärningsmannen har för avsikt att olovligen tillägna sig ett motordrivets fortskaffningsmedel det vill säga olovligt ta, hålla, överlåta eller på annat sätt utnyttja det i syfte att få det i sin egen eller någon annans besittning på ett sådant sätt som är bestående och till sina yttre egenskaper motsvarar äganderätt tillämpas 28 kap. 1—3 § om stöld. De nya 9 a—9 c § ändrar inte den straffrättsliga bedömningen av stöld av motordrivets fortskaffningsmedel. Den föreslagna rubriceringen har kritiserats eftersom den avviker från den traditionella indelningen av brott mot egendom, som bygger på gärningsmannens avsikt att tillägna sig och bruka och indelar brotten dels i stölder eller förskingringar, dels i brott som gäller brukande. Den nya brottsrubriceringen som avviker från den tidigare systematiken motiveras i förslaget med att den bättre uttrycker gärningens allmänna klandervärdhet. Dessutom är avsikten att signalera att samhället förhåller sig strängare än förut till denna typ av brottslighet. Utskottet ställer sig skeptiskt till att brottsrubriceringen skulle ha en så stark symbolisk betydelse. Den nya brottsrubriceringen motsvarar antagligen bättre än tidigare medborgarnas uppfattning om vad det är fråga om vid olovligt brukande av motorfordon och det kommer troligtvis också i fortsättningen att kallas bilstöld i det allmänna språkbruket.

Straffskalan

Straffskalan för bruksstöld föreslås vara den samma som straffskalorna för de olika typerna av stöld. Likadana skalor motiveras med att bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel

anses utgöra gärningar vilkas klandervärdhet kan vara lika stor som i stöldbrott som till exempel när fortskaffningsmedlet utnyttjas för att göra ett annat brott. Dessutom syftar straffskalan till att öka regleringens allmänpreventiva verkan och göra det möjligt att döma till strängare straff.

De föreslagna straffskalorna är kännbart strängare i fråga om gärningen i dess grundform och speciellt i fråga om den grova gärningsformen än skalorna för olovligt brukande. Maximistraffet för grundformen ökar från fängelse i ett år till fängelse i ett år och sex månader. Minimistraffet för den grova gärningsformen ökar från böter till fängelse i fyra månader och maximistraffet från fängelse i två år till fängelse i fyra år.

Åtgärderna att förenhetliga straffskalan för tillgrepp av motordrivet fortskaffningsmedel och straffskalan för stöld- och förskingringsbrott har kritiserats på den grund att stöldbrottens skadlighet och klandervärdhet är av olika grad. Förenhetligandet av straffskalorna för grova gärningsformer har speciellt kritiserats. Utskottet finner kritiken i och för sig motiverad men anser att det inte i detta sammanhang är skäl att avvika från de enhetliga straffskalor som använts i totalreformen av strafflagen.

Det framgår av uppgifterna ovan att de som gör sig skyldiga till fordonsbrott är unga och många av dem har narkotikaproblem. Därför finner utskottet det viktigt att i synnerhet uppföljningssystemet för unga och missbrukare ses över och breddas. I fråga om fordonsbrott har brottsbekämpningen också en stor betydelse eftersom utredningsprocenten är synnerligen låg — endast vart sjätte fall av olovligt brukande utredes 1998.

Detaljmotivering

2. Lag om ändring av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen

Efter att föreliggande proposition avläts till riksdagen har brottsförteckningen i 5 kap. 10 § 1 mom. tvångsmedelslagen genom lag 401/2002

fogats brottet innehav av brottsredskap. Momentet bör därför justeras.

3. Lag om ändring av 28 § lagen om privata säkerhetstjänster (Nytt lagförslag)

28 §. *Väktares rättigheter.* Efter att regeringen avläst föreliggande proposition har det stiftats en lag om privata säkerhetstjänster. I lagens 28 § 2 mom. föreskrivs om väktares rätt att gripa.

En väktares rätt att gripa en person har samma räckvidd som den allmänna rätt att gripa som föreskrivs i 1 kap. 1 § 1 mom. tvångsmedelslagen. Tvångsmedelslagens 1 § föreslås i det andra lagförslaget bli ändrad så att den allmänna rätten att gripa täcker också den som begått en lindrig bruksstöld och som anträffas på bar gärning eller flyende fot. I konsekvensens namn bör motsvarande utvidgning av rätten att gripa göras även vad det gäller väktares rätt att gripa. Utskottet föreslår därför att riksdagen godkänner ett lagförslag med ändring av 28 § 2 mom. lagen om privata säkerhetstjänster.

Lagmotioner

Beträffande de lagmotioner som utskottet har behandlat konstateras följande:

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner regeringens proposition som innebär att till 28 kap. strafflagen fogas nya 9 a—9 c § om bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel. Av utskottets ställningstagande följer att lagmotionerna förkastas.

Förslag till beslut

Med stöd av det som anförs ovan föreslår lagutskottet

att det första lagförslaget godkänns utan ändringar,

att det andra lagförslaget godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag),

att ett nytt tredje lagförslag godkänns (Utskottets nya lagförslag) och

att lagmotionerna LM 98/1999 rd, LM
129/1999 rd, LM 25/2000 rd, LM

26/2000 rd, LM 35/2000 rd och LM
112/2001 rd förkastas.

Utskottets ändringsförslag

2.

Lag

om ändring av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 1 kap. 1 § 1 mom. och 5 kap. 10 § 1 mom., sådana de lyder, 1 kap. 1 § 1 mom. i lag 213/1995 och 5 kap. 10 § 1 mom. i lag 401/2002, som följer:

1 kap.

Gripande, anhållande och häktning

1 §

(Som i RP)

5 kap.

Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning

10 §

Förutsättningar för kroppsvisitation

Kroppsvisitation får företas för att eftersöka
föremål som skall tas i beslag eller annars för att

utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredningen av brott, om det finns skäl att misstänka att någon har begått ett brott för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse. Kroppsvisitation får företas också om det brott som misstanken gäller är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig bruksstöld av motordrivet forskaffningsmedel, *innehav av inbrottsredskap* eller lindrigt bedrägeri.

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

Utskottets nya lagförslag

3.

Lag

om ändring av 28 § lagen om privata säkerhetstjänster

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 12 april 2002 om privata säkerhetstjänster (282/2002) 28 § 2 mom som följer:

28 §

Väktares rättigheter

— — — — —
En väktare som utför bevakningsuppgifter har rätt att gripa en person som begått brott, om denna anträffas på bar gärning eller flyende fot och om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrig olovligt brukande, *lindrig bruks-*

stöld av motordrivnet forskaffningsmedel, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri. En väktare får också gripa den som enligt efterlysning utfärdad av en myndighet har förklarats anhållen eller häktad. Den gripne skall utan dröjsmål överlämnas till polisen.
— — — — —

_____ *Denna lag träder i kraft den* 20 .

Helsingfors den 31 maj 2002

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Henrik Lax /sv
vordf. Matti Vähänäkki /sd
medl. Sulo Aittoniemi /alk
Leena-Kaisa Harkimo /saml
Erkki Kanerva /sd
Toimi Kankaanniemi /kd
Annika Lapintie /vänt
Paula Lehtomäki /cent

Veijo Puhjo /vänt
Tero Rönkä /sd
Mauri Salo /cent
Timo Seppälä /saml
Marja Tiura /saml
Lasse Virén /saml
Harry Wallin /sd
ers. Seppo Lahtela /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Timo Tuovinen.

RESERVATION 1

Motivering

En positiv sak i regeringens proposition är förslaget att höja straffmaximum från fängelse i ett år till fängelse i ett år sex månader. I praktiken kommer det emellertid att gå så att domstolarna inte ändrar sin straffpraxis eftersom böter kvarstår som straffminimum. Straffet borde därför vara endast fängelse i ett år sex månader, varvid straffminimum skulle bli fängelse i 14 dagar. Ett sådant straff skulle ha en preventiv verkan.

Ett i reservationen avsett fängelsestraff kan dömas ut villkorligt, förvandlas till ungdomsstraff eller samhällstjänst och i verkligt lindriga fall kan 9 c § tillämpas som endast stipulerar bötesstraff. Av denna anledning bör i 9 a § orden "böter eller" strykas.

Förslag

med stöd av det som anförs ovan föreslår vi

att utskottets förslag till 28 kap. 9 a § i det första lagförslaget godkänns med följande ändring:

9 a §

Bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel

Den som olovligen tar i bruk ett motordrivet fortkaffningsmedel som tillhör någon annan, skall för *bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel* dömas till (*utesl.*) fängelse i högst ett år sex månader.

(2 mom. som i LaUB)

Helsingfors den 31 maj 2002

Mauri Salo /cent
Seppo Lahtela /cent
Toimi Kankaanniemi /kd

RESERVATION 2

Motivering

Det föreligger en skillnad mellan stöld och bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel. Om föremålet för en stöld är t.ex. en bil har gärningsmannens avsikt varit att tillgripa bilen för gott antingen för att behålla den själv eller för att sälja den. Ägaren förlorar således sin bil slutgiltigt. Vad det gäller bruksstöld använder gärningsmannen bilen en viss tid och överger den därefter. Bilen återböras i allmänhet till ägaren antingen hel eller skadad. Gärningsmannens uppsåt och brottsrekvisiten är således helt andra. I domstolspraxis betraktas det först beskrivna fallet som stöld eller grov stöld medan det senare fallet betraktas som olovligt brukande av någon grad. Efter att denna lag antagits betraktas gärningen som någon grad av bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel.

Om lagen antas i den form som utskottet föreslår sker ett grundläggande lagstiftningsfel. Straffskalorna blir de samma både för stöld och för bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel. Av logiskt tänkande och av de straffrättsliga principerna följer att straffskalan skall vara strängare vid stöld än vid bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel.

Beträffande grov bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel kan saken rättas till på följande sätt: Straffskalan för grov stöld är fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Straff-

skalan för grov bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel kunde sålunda vara t.ex. fängelse i minst två månader och högst tre år. Eftersom straffskalan för stöld numera är böter eller fängelse i högst ett år sex månader kan motsvarande justering inte göras till denna del, eftersom gällande straffmaximum på ett år för olovligt brukande föreslås höjt till ett år sex månader. Stöldparagrafen borde öppnas och maximumstraffet höjas till det tidigare fängelse i två år. Eftersom paragrafen inte öppnats i regeringens proposition kan denna ändring inte göras. I teorin skulle det vara möjligt att bestämma straffmaximum för bruksstöld till ett år tre månader, men det är inte motiverat att ta i bruk en sådan ny straffnivå.

Det finns bara ett sätt att förhindra ett lagstiftningsfel, nämligen att lagförslaget förkastas och återförs till ny beredning. I beredningen bör man utgå från att maximistraffet för stöld höjs till fängelse i två år. Då kunde förslagna strängaste straff för bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel vara det föreslagna fängelse i ett år sex månader.

Förslag

Med stöd av det som anförs ovan föreslår jag

att lagförslagen förkastas.

Helsingfors den 31 maj 2002

Sulo Aittoniemi /alk